

Af Ditlev Hansen Guldsmeds håndskrift.

Ved cand. mag. *P. Skautrup*, København.

Blandt de mere personligt prægede håndskrifter af juridisk indhold på det kgl. bibliotek findes et, NkS 1353 b, 4°, der har tilhørt Ditlev Hansen i Ribe. Uden for den snævre lokalhistorie er han lidet kendt. Hans navn nævnes ganske vist i de større litteraturhistorier, men det er som nedenfor omtalt ikke hans, men hans vinduesrudes skyld.

Ditlev Hansens fader Hans Dytmersk — vel indvandret fra Ditmarsken — var guldsmed i Ribe, og fra ham arvede han tilnavnet Guldsmed, der gik videre til sønnen. Der var uroligt blod i familien. Ditlev Hansen havde i sin ungdom overfaldet byens vagt, og han havde ifl. Kinch flere lignende historier, både før og efter at han var bleven gift. Og sønnen Hans Ditlevsen stak som dreng (1610) en pebling, så denne døde dagen efter. Ditlev Hansen blev dog en agtet mand i byen og var fra 1619 til sin død 1633 byfoged. Fra 1612 — siger Kinch — begyndte han ofte at møde i retten for andre. Til den ende er det vel, at han i 1602—03 har anlagt samlingshåndskriftet, der nu hedder NkS 1353 b, 4°, og hvis hovedpart udgøres af Riber Ret.

Håndskriftet er rimeligvis blevet indbundet 1603; dette årstal og Ditlev Hansens forbogstaver D H G står på forsiden af bindet. Ganske kort skal vi gøre

rede for indholdet. På det forreste blad har han skrevet: Ithem denne Bog hør mig Ditløff Hannszen Guldsmid till med Ret, huem then hennder far adt kome (o: hvem den tilfældigvis skulde komme for, komme til) daa lader mig mitt Egen udi gen vden Thrette.¹ Detleff Hanssen, egne Hannd. Herefter følger 2 af ham selv skrevne blade, af hvis indhold kan nævnes „Satans tolv døtre“, en skæmtende allegori over lasternes fordeling blandt menneskene, der kendes i mange variationer både her og i andre lande og kan forfølges langt tilbage i tiden.

Derefter kommer en afskrift af Riber Ret, bestående af 40 blade og med selvstændig foliering, som Ditlev Hansen vel har tilkøbt sig. Hånden er fra c. 1580. Derpå følger 6 læg på oprindelig 34, nu kun 33 ufolierede blade, med en enkelt undtagelse alle med Ditlev Hansens hånd. Her står den „årbog“, af hvilken nedenfor følger et udtog. Det derefter følgende afsnit, også overvejende skrevet af Ditlev Hansen, har selvstændig foliering, oprindelig vist kun fra blad 1 til 97, men senere fortsat til 127. Her findes afskrift af Tor Degns Artikler, af Rigens Ret m. m., det meste skrevet 1602, de sidste 3 blade — af mere moralsk-underholdende art — dog først 1603. Ind imel-

¹ en noget udvidet form af den sædvanlige: Denne bog hør mig N. N. til med rette, derom kan ingen med mig trætte, der går igen atter og atter i håndskrifter fra den Tid. — Som man ser, nogen fast ortografi har han ikke haft. Endog hans eget navn varierer: Ditløff, Ditleff, Detleff! Hans retskrivning er dog i det følgende beholdt, kun har jeg rettet ved den ganske tilfældige brug af store og små bogstaver. Når man husker på, at han oftest skriver a for o (far, Hab, Staromklake, Tarn osv. i stedet for: for, Hob, Storomkloke, Torn osv.), vil læsningen sikkert ikke volde vanskeligheder.

lem er indført afskrifter af kongebreve fra 1604, 1606ff, oftest med bemærkning om, at de er læst, d. v. s. oplæst på rådhuset den og den dag; og med senere hånd (sønnens?) ligeledes kongebreve fra 1617, 1618 og 1637. — Bogen eller håndskriftet er altså ikke bleven til på en gang. Ditlev Hansen har taget den frem nu og da og her indført, hvad han fandt værd at huske, snart af mere underholdende art, snart breve, domme, oplysninger om mønt, mål og Vægt, omsætningstaxter, brevformularer og lignende af social-praktisk karakter, snart beretninger om mærkelige oplevelser og begivenheder, som i den årbog, vi nu skal omtale lidt nærmere.

Overskriften lyder: Underuisinge¹ huad sig er thilldragene her vdi Ribbe aff gamelle Thid. — Det første og største afsnit (til og med notitsen om 3. april 1603) er skrevet på en gang og vel mellem 3. apr. og 6. aug. 1603. Det meste heraf ligger forud for hans egen tid.² Herefter er så „årbogen“ ført videre med års mellemrum indtil 1625, efter hvilken tid Ditlev Hansen ikke ses at have skrevet mere i hånd-

¹ o: underretning, oplysning. — ² Ditlev Hansens kilder har sikkert hovedsagelig været den mundtlige tradition. Enkelte af oplysningerne kan han have haft fra Huitfeldts Danmarckis Rigis Krønnicke, der lige var udkommet; direkte omtaler han dog kun denne kilde ved én notits (angående en i Lund 1215 støbt klokke). Princippet for medtagelse og udeladelse har været det: hvor oplysningen er eneste eller ældste kilde, medtages den. Ligeledes medtages hvad der kan tjene som muligt korrektiv til ældre eller samtidige kilder. Alt andet — især udenbys forhold — udelades. I noterne henvises til Kinchs Ribe Bys Historie, for så vidt han da behandler emnet. I øvrigt bemærkes, at mine noter ikke er resultatet af dybtgående, kildekritiske studier; de skal kun tjene til orientering samt textforklaring.

skriftet. Den sidste notits fra 1627 er vel skrevet af sønnen Hans Ditlevsen.

Fra årbogen.

Far dett første Anno 1176 den 4 Dag Actoberis,¹ daa brende den største Partt aff Ribber By och møgett aff wor Frue Domkierke medt aff hinders² Herlighied och Legende fed.³

Anno 1278 daa føld⁴ den stuorre Spier neder, som stod paa wor Frue Domkierke, och en hiell⁵ Hab aff Kierken medt.⁶

Anno 1301 den 7 Dag Nouemberis bleff Ribber By 3. Gang mieste Partt⁷ affbrend.⁸

Anno 1401 bleff den første Seierwerk⁹ giortt, som nogen sind haffuer veridt i Ribe i alle sin Dage.¹⁰

Anno 1333 daa bleff den store Staromklake støbt, som henger vdi storre Tarin.¹¹

¹ Skal være 1. oktober, Kinch. I. 30. — ² hendes. — ³ liggendefæ. — ⁴ faldt. — ⁵ hel. — ⁶ den begivenhed, der her hentydes til, er sandsynligvis den samme, som andre og ældre kilder tidsfæster til 1283, se Kinch. I. 96. Efter den ene af disse (Hamsfort) taler Kinch dog om „tårnet“ (Hamsfort: turris), mens her tales om et spir. Spørgsmålet om det var det ene eller det andet kan næppe afgøres, jf. Helms og Amberg, Ribe Domkirke. 15f. — ⁷ 3: for største delen. — ⁸ Kinch anfører (I. 132) — efter Terpagers Ripæ Cimbricæ 730 — datoen 26. october. Skønt de kilder, Terpager anfører, med en enkelt Undtagelse (digteren Amerinus, og hos ham angives ikke dato) alle er yngre, er „7 Dag Nouemberis“ dog vel nok en misforståelse af „7 Calendas Novembres“. — ⁹ (kirke)ur. — ¹⁰ Kinch (I. 262) har samme oplysning fra en håndskreven tilføjelse i et exemplar af Terpagers Ripæ Cimbricæ; overhovedet synes Kinch ikke at have kendt eller benyttet Ditlev Hansens håndskrift, da han skrev første bind; derimod nævner han det flere gange i andet bind. — ¹¹ denne stormklokke var det, der blev beskadiget, da det store tårn faldt ned 1594, se ndf. p. 649 note 3.

Anno 1420 daa bleff Riber Domkierke 4 Gang affbrend paa den øster Ende mod Tarnitt.¹

Anno 1406 den 2 Augustj er den 3 Klack støbt, som henger i Lile Tarnn.²

Anno 1436 den 6 September daa bleff Marj Klak støbtt, som henger i Lile Tarn.³

Anno 1560 Onsdagen effter Marttine Dag daa bleff niedhugen den skøne Lind vdj vor Frue Lindgard,⁴ far M.⁵ Hans Taueszen kunde iche soue far Krager; thj hann var daa Biskop.

Anno 1567 paa Pindsafften drog her aff Ribbe 60 aff di duligste Barger, som var wdtogene y Krig och war Oloff Thams(sen) Offuerst far Fallked.⁶

Anno 1577 den neste Tarsdag effter Waldbarig Dag, daa bleff her y Ribbe førtt Somer y By⁷ aff Kiøbmend och di willeste Barger, som iche war skied førind vdj 24 Aar, och war Anders Søffrinsz Maygreue, Søffrin Jackopsz Søn same Thid.

¹ jf. Kinch. I. 262. Ditlev Hansen kan ikke have sin viden fra Huitfeldt, da denne først har oplysningen i Den geistlige Histori, der udkom 1604. — ² om tredjeklokken jf. ndf. p. 649 note 9. — ³ Marieklokken klemte kl. 9 og kl. 12, jf. ndf. p. 653 note 6; det fremgår tydeligt her, at både „Mariekløkken“ og „Tredjeklokken“ har hængt i Marietaarnet, jf. Amberg's tvivl i Helms og Amberg, Ribe Domkirke. 1906. 85. — ⁴ Lindegården var pladsen inden for den dengang eksisterende omgang syd for domkirken. Bisperesidensen var ved reformationen flyttet fra Bispegade (dengang St. Hansgade) til Skolegade, betydeligt nærmere Lindegården, hvor altsaa kragerne holdt til. Det har været Ditlev Hansen og vel flere med ham en stor sorg, at den skønne lind måtte falde. — ⁵ c: mester. — ⁶ også det foregående år havde Oluf Thomsen været anfører (øverst) for det kontingent krigsfolk, som byen skulde stille i syvårskrigen; se Kinch. II. 103. — ⁷ føre sommer i by; latinskolen fejrede majfest hvert år, men dette år begyndte altsaa atter — efter 24 års pavse — borger-skabets egne majfester; se Saml. til Jy. Hist. I. 236 f., hvor Kinch har benyttet denne oplysning.

Anno 1580 den 5 Marthj sad H.¹ Anders, Prest paa Førd,² paa Riber Hus y Fruerstoffue,³ y dett same som han vandt⁴ vdi en Vinde⁵ och suor, daa bleff buode hans Hender fulde med Blod vden och jnden, huilke var en stuor Vnder. Gud ver ass nadig.⁶

Anno 1580 den 4 September,⁷ som var en Søndag nest far Ribber Markinde,⁸ om Nattn melom 10 och 11 elloue Slett, daa bleff aptend en farskrelige⁹ Brand och Ild her vdi Ribe, och gjorde en vbodelig Skade, som langsomt eler alderig star till att faruende her y Verden far some.

¹ c: Hr. — ² Før; han hed Anders Beyerholm, se Wibergs Præstehistorie II. 291 og 315; også Hegelund omtaler i sine almanaknotitser ud for denne dag begivenheden: Manus D. Andreae Bierholm stillaverunt sangvinem paa Riberhus Scriffuerstue. — ³ fruerstuen, jf. Kinch. II. 469. — ⁴ vidnede. — ⁵ et vidne. — ⁶ jf. også Jersins udsagn (i Underviisning om Mirakler etc., p. 84): De blodige tegn haver været meget gengse i nogle Aar, baade for (c: før) fiendernes indfald (c: 1627 i trediveårskrigen), og siden, end og nyligen. Derom er ingen tvivl at fanden jo og vel kand forvende en dams vand til blodig farve, kand lade et stykke blod falde need af luften, lade blods draaber needregne, eller stenke noget blod paa klæderne, paa mad, paa mælk, paa smør etc. — ⁷ rigtigere: 3. septbr., se Kinch. II. 173f; ogs. en anden kilde (en omtrent samtidig hånd i Riberhåndskriftet af Jyske Lov, fol. 1 v) fortæller om branden: Aar 1580 Søndag thend 4. Dag September brende Ripæ, och brende ther 9 Gader, som waar 213 Husse och Gaarde och Voninger aff, som Folck vdi buode, som begyntis om Natten tillforn emellom 11 och 12 Slett. — ⁸ marked; ordet der går tilbage til lat. mercatus = handel, marked, blev i de nordiske sprog omdannet efter andre, der endte på -nadh, -nedh (jf. også levned), og kom saaledes til at lyde: marknadh, marknedh; mellem k og n udvikledes — som i mange lignende tilfælde — en vokal, så ordet blev trestavelles; den sidste stavelse reduceredes derpå til -n(e)d, -nd, der i vestjyske mål giver palatalt n, og foran en sådan palatallyd bliver vokal oftest — og da især efter k og g — i; derfor skrivemåden: markinde; markedet holdtes if. Hegelunds almanakoptegnelser 8. september. — ⁹ forskrækkelig.

Anno 1577 paa S. Marttens Dag om Affthen daa bleff her siett en farferdelig stuor Komette paa Hime-
len, som vende sig vdi Sudsuest och war lige som
en Ries. O Gud naderligen farbarmeg¹ sig offuer ass
arme Søndere Amen.²

Anno 1594 falldt denn norttuest Hjørne ned aff
den stuorre Tarn om Natten melom 12 och ett, och
skiede dett den 12. Martj.³

Anno 1599 den 26 Dag September bleff den
stuorre Staromklacke støfft vdi Bisgard⁴ ach bleff
opdragen paa en sløffe⁵ aff eidell⁶ smaa Pebeling fraa
Bisgard och paa Kiergarden, och aphengt y Tharnett
Ar 1599.⁷

Anno 1600 den (26)⁸ Januarj bleff den Tride Klack⁹
støbt vdi Bisgard, som henger vdi den lile Tarn.
Och same Tid bleff den lidell¹⁰ 1/2 Stunde Klack¹¹
støfft, som henger i Kierken wed Ariet¹² och bleff

¹ forbarme. — ² kometen også omtalt i Hegelunds almanak for dette år; jf. også Jersins udsagn (a. st. p. 89): Man seer undertiiden i luften underlige tegn, blodige sverd og riis; man seer faner svinge sig; man seer gandske krigshære imod hinanden. — ³ jf. Kinch. II. 201,529; sml. p. 646 note 11. — ⁴ den gamle bispegaard, jf. Kinch II. 227 f. — ⁵ sluffe, en lav slæde. — ⁶ idel, lutter. — ⁷ i følge Kinchs kilde skulde ophængningen af stormklokken først være sket det følgende år, 19. september 1600; Kinch kalder fortællingen (som han har fra Resens Danske Atlas) om at peblingerne (o: latinskolens elever) skulde have trukket klokken til kirken for et sagn; dette er der næppe grund til. — ⁸ datoen står ikke i håndskriftet; jf. Kinch. II. 227. — ⁹ tredje-klokken; den gamle tredjeklokke, der var støbt 1406 (se ovf. p. 647 note 2), må vel da være blevet ødelagt i mellemtiden, så en ny tiltrængtes. — ¹⁰ lille. — ¹¹ en klokke, som ringede en halv Time — men hvornaar? — Ikke omtalt hos Kinch — ¹² mon „orget“ o: orgelet; Ditlev Hansen skriver jo almindeligt a for o, og en form „ori(g)e“ kunde nok udvikles af den da alm. brugte form „orge“ (jf. mnt. orgen, af mlat. organum); sml. sorg: sorrig samt jydsk orreværk = orgel.

opheng paa Køndersmysedag¹, och er disze farschrefuene 3 Klacker komen thill Kierken vdj Albrit Frisis Tid Lensmand, och var Jb Tuornom och Kield Jørgensz Bargemester.²

Anno 1599 gialdt en Thønde Rog her y Ribe 5 guode Daler och en Thønd Byg 3 Daler, en Thønd Hauer 7 mark, en Skip Bogettgryn³ 2¹/₂ mark.

Anno 1342 haffuer her weritt far Ribbe en offuer made stuor Vandflod och er gangn y vor Frue Domkierk.⁴

Anno 1496 war saa stuor Wintter, att Snedt⁵ laa mange Steder offuer hielle Bye, saa mand kunde vdj nogene Vger ick kome melom Bye.⁶

Anno 1603 denn 3 Aprillis,⁷ som var en Sønndag Efftermedag, daa kam der saa offuermade en stuor Starom, som aldriig haffuer førind⁸ werid i Mands Minde, och varde⁹ icke vden 4 Klack Stunder,¹⁰ och vdj medeler Thid¹¹ er bode her far Byn blest mange Stalde slett nied och giørtt¹² Skade paa Huserne far

¹ kyndelmissedag, 2. febr. — ² Albret Friis, lensmand 1580—94 og 1597—1601, Kinch. II. 228f.; Ib Jensen Tornum, borgmester 1594—1602; Kjeld Jørgensen, borgmester 1594—1623, Kinch II. 235ff. Ditlev Hansen synes i det hele at have interesseret sig for domkirkebygningen; fol. 144 noterer han, hvor mange hvælvinger og trapper der er: vdj wor Frue Domkierke her vdj Ribbe er stuorre och smaa Huellinger: 32; och vdj Omgangen (∩: den ovenfor nævnte processionsomgang syd for kirken) wed same Kierke vdj Ribbe er 23 Huellinger; vdj den store Taren ap fraa Kiercken er 321 Traper eller Trinn. — ³ boghvedegryn. — ⁴ måske fejl for 1362, se Kinch I. 212. — ⁵ sneen; D. H. er vestjyde og har derfor i sådanne ord „intetkøn“. — ⁶ mellem de enkelte bydele? — ⁷ denne beskrivelse har Kinch optaget II. 257, men dog ikke ordret. — ⁸ tidligere, før. — ⁹ varede. — ¹⁰ klokkestunder (endnu jysk), klokketime. — ¹¹ imidlertid. — ¹² gjort; således endnu i det nordlige sønderjysk. —

mange tusinde Stien, och var stuor Trang for Thagstienn, och dett sligeste¹ haffuer same farne² Vuer³ blest mang Huse slett nier paa Landsbyr, och Tagett slett aff denom som bleff standendis, saa mand ike haffe siett større Vnder aff Ver,⁴ och det sligeste¹ en offuermade suar Vandflod same Thid, och bleste paa Limklaster⁵ en grundmurit Hus om och slog en veldig Mand i hiell, som var Schriffuer der paa, och gjorde same Ver,⁴ merkelige Skade paa store Skibe och Fisker Øffuerre,⁶ her bleff⁷ 2 stor Skibe far Byn, den ene var vnge Peder Byløber,⁸ och han bleff⁷ sieloff same Thid i same forne² hans Skib, och den anden var en skyn⁹ stor Boier¹⁰ aff Hambarig, som skuld føre Øxen far Mogens Groupe y¹¹ Haland.¹²

Och same Skiper bleff⁷ sieloff 3 med same Skib och bleff thagen fraa Riber Red och førtt op paa Villsloff¹³ Offuer,¹⁴ och liger forne² 3 Hambarger begrauen paa Villsloff Kiergard¹⁵ den 7 Dag Aprilis Anno 1603.

¹ ligeledes. — ² førnævnte. — ³ uvejr. — ⁴ vejr. — ⁵ Løgumkloster. — ⁶ ever, nu: evert, et lille, temmelig fladbundet fartøj; flodbåd; ordet er lånt fra mnt. ever. — ⁷ ɔ: forliste. — ⁸ bedre: Peder Byløbers; Byløber her tilnavn, oprindeligt vel betegnelse for stadsbudet, som embedsmanden kaldtes her i Ribe. — ⁹ skøn. — ¹⁰ bøjert, et mindre fartøj; ordet er lånt fra hollandsk boeier, mnt. bojert. — ¹¹ ɔ: til. — ¹² Holland. — ¹³ Vilslev. — ¹⁴ Over, d. v. s. „For højningen langs havbredden, som kun floden fører vandet over“, Feilberg. Ordet er ikke det samme som jysk „ovre“ i betydning: overdel af noget, som Feilberg med tvivl sammenstiller det med; heller ikke er det et „åvarde“, et højt Sted ved en ås udløb, som Oluf Nielsen tolker det (Blandinger udg. af Universitetsjub. danske Samf. I. 337), og det bør holdes ude fra „ur“ (jf. Svend Aakjær i Danske Studier, 1922, p. 29; sammenblandingen skyldes gal normalisering hos Dalgas, Beskrivelse over Ribe Amt, 19). Ordet er sikkert det samme som nedertysk oever, over (lånt til højtysk: ufer), nordfrisisk over, ower, aawer, holl. oever, oldeng. ófer, og er vel et af de ved Vesterhavets kystegne oprindeligt hjemmehørende ord. — ¹⁵ kirkegård.

Anno 1603 dennd 6 Dag Augustij daa bleff Stuo-
lene omskifft¹ wdj wor Frue Domkierke her vdj Ribe,
och findis Sedell huos mig paa den Stand, som er thill
wor egen Hus y Grønergade² och paa den Hus, wng
Andis Lunds Børind³ thillhør paa Mell Dam⁴, och bleff
Albert Schels Barin døbt same Søndag nest effter, som
var den 7 Dag Augusti, ved Naffen Chresten Skell.⁵

Anno 1607 paa Juledag matte først alle erlige Dan-
dequender oc erlige Piger gaa medt thieris Kober paa
thieris Halls⁶ effter som dett 14 Dage thill forne⁷
bleffe vedtagene paa Raadhueszet aff Bargemestere och
Radt och mienige Bargerskabet effter Lensmandens⁸
Begiering, som icke tillforne haffuer werit Wis oc
Wane her j Ribe, oc der som nogen erlige Dane-
quende eller Pige beffondis⁹ medt Kober paa Hoffuedit
effter den Dag, vndtagene¹⁰ dieris Høsbonde, Børin,
Fader eller Sødskinde wurre¹¹ døde eller och dett ware
gamelle Encker, thaa haffuer Bysuene Beffalinge strax
att riffue Koben aff thieris Hoffueder och thj att verre

¹ jf. Kinch. II. 521; det fremgår tydeligt her, at udskift-
ningen — fordelingen — foregik på den Måde, at stolene fordel-
tes til husene. D. H. har den seddel, siger han, som anviser sto-
lestand til hans og Anders Lunds hus. — ² D. H. siger her ud-
trykkelig „vort eget hus“ i Grønnegade; imidlertid boede han dog
i 1630 på Mellemdammen. Han må vel være flyttet i mellemtiden
— har måske købt Anders Lunds hus (?), jf. flg. — ³ D. H. var
værge for disse forældreløse børn, hvad der fremgår af en i hs.
(fol. 74r) indført afskrift af et brev (19/9 1598) til kongen fra D.
H. og en anden mand med bønfold om at skaffe børnene deres
ret overfor nogle hamborgske købmænd, som faderen havde hand-
let med. — ⁴ Mellemdammen. — ⁵ se Danmarks Adels Aarb. XVIII. 416.
⁶ nærmere omtalt hos Kinch. II. 262f. — ⁷ nøjagtigere 14. decbr.
1607. — ⁸ i margenen er tilføjet: Albrit Skell. — ⁹ befandtes, „gik.
— ¹⁰ medmindre. — ¹¹ vare.

farpligt att giffue en Daller eller den at dieles thenom fraa,¹ om di icke guduilig vdleger och bettaller.

Anno 1615 den 2. Julius, som war paa var Maria Besøgelszis Dag, daa effter Kong. Maistedtz Farar-
ning² bleff om Afftenen ved 7. Slett och om Marge-
nen ved 6 Slett først begyndt att kleme³ med Bede-
klacken,⁴ och den 22 Juli, som war 3 Vger der nest
effter, bleff først begøndt att reнге far Bede Klacken,
fardj mand elders icke kunde høre Klacken kleme
mange Steder vdi Byen, huilke(t) war en smock An-
dagt och Paaleg, som icke war wdi Ribe brugt thill-
føren,⁵ mens allene thill 9 och 12 Slett bleff altid
Mareklacken⁶ klemt.

Anno 1615 paa S. Andreie Dag om Marigen⁷ mel-
lom 5 oc 6 war her saa offuermadig⁸ høy Wandflod
oc Staremwer,⁹ saa Wandet gick lige 3 Quarttier høyt
her wdi woris Dørins¹⁰ oc offuer ald Huszit, saa jeg
med Høstru oc Børen mate fare bag fraa Huszit med
en Skibsbod, oc gjorde same Flodwand en wbodelig
Skade her j Byen oc vden farre,¹¹ som west war en
sønderlig Straff aff Gud.

Anno 1623 paa S. Karens Dag var dett en grulig
Starom oc Wandflod her far Byen, saa Flodett giord
mercklig Skade paa Byen, paa Kielderrer, Hus, Plan-
cker¹² oc Dame,¹³ som møget hartt paa Barigerskapett
farnemis, oc var same Vand 1 Quartier i ald war Hus
offuer.

— ¹ eller den (o: daleren) at deles dennem fra, d. v. s.: eller
også vilde de blive sagsøgt til betaling af denne bøde. — ² o:
Recessen 31/3 1615 § 6. — ³ klemte. — ⁴ i margenen er tilføjet:
3. Gang. — ⁵ tilforn. — ⁶ jf. ovf. p. 647 note 3. — ⁷ morge-
nen. — ⁸ overmåde. — ⁹ stormvejr. — ¹⁰ dørn, endnu i sønderjysk:
opholdsstue, dagligstue. — ¹¹ udenfor. — ¹² plankeværker. —
¹³ dæmninger.

Anno 1624 paa S. Karins Dag nest effter war effter¹ saa stor en Wandflod oc en grulig Starom, saa Wandet war $\frac{1}{2}$ Quartier i wor Dørins saa oc i Stafuer,² Køcken, Kielder oc j ald wor Hus, saa dett war $\frac{1}{2}$ Quortter ringer³ ind⁴ fargangne Ard, oc gjorde en wbodelig Skade far Byen paa Brauer, Spange, Diger oc Dame, saa oc paa Huszerne, Kielderer oc Kallgard.⁵

Den 9. Decemder i same Aar 1624 war effter¹ saa stor en farferdelig Starom oc Wandflod, som eter¹ 2. Gang gjorde en farferdelig Skade paa Byen paa Husze, Kielderre, Plancker, Diger oc Dame, som langsomelig star thill att faruende far mange, saa Gud nadelig beua(re) dene fatige By far sadane farferdelig Starom og Wandfloder far Chrestij Skyld.

Paa Fastelauens Løffuerdag 1625 den 26 Februarj⁶ war etter¹ sadan farferdelig Starum och Wandflod, besønderlig⁷ med Is aff Hauett, som sare farderued Diger, Dame, Engene, Brouer och Plancker, och gierde⁸ offuermade Skade alle Uegene,⁹ som war en møget stor Søndstraf, Gud nadelig beuar ass far sadane Floder.

Den 20 och 21 Marttj Anno 1625 war och saa offuermadig¹⁰ en Starom och Wandflod, som gjorde sare stor Skade paa Byen med Thag paa Huszene, Pla(n)cker, Diger, Dame, Brouer, saa¹¹ Byens Skibro, Muer, Byen thill merckelig Skade och Affbreck, det sligeste¹² wdj Stranden och wdj Heretted¹³ er mange

¹ atter. — ² stuer. — ³ ringene, mindre. — ⁴ end. — ⁵ i margenen er tilføjet: 2 vng Kale (o: karle) drucknede far Porten. — ⁶ Kinch (II. 225) har: 25. febr. — ⁷ særlig. — ⁸ gjorde. — ⁹ alle vegne. — ¹⁰ overmåde. — ¹¹ o: ligeledes. — ¹² ligeledes. — ¹³ Herredet.

Mendesker med Huesz, Fee, Kiør, Øxen, heste¹ drockenet och vndergan,² Gud nadelig beuar ass fremj bedere³ far Chrestj Skyld Amen.

Og hermed slutter Ditlev Hansens egenhændige notitser, men da den sidste optegnelse — formodentlig skrevet af sønnen — ikke bryder stemningen, skal også den anføres:

Anno 1627 den 14. Februaris bleff her siett aff mie-nige Mand buode her wdj Byen oc vden 4 Suoll paa Hemellen ret offuer Byen, och war omkring huer Suoll en stor Ring som en Hiuell och brende lige som en Regnboue med adskelige⁴ Farue, och den nørdeste⁵ Ring eller Hiuell brende allermiest, der faruden war der en stor Ring wden omkring denom alle fiere, huilcke Thegen war wdj Sandhied farferdelig och far-skreckelig thill att siee, Gud hielp asz far Christj Skyld Amen.

Læst i sammenhæng giver disse korte beretninger om oplevede ulykker, naturfænomener osv. et indtryk af byfogdens stigende utryghed, af hans forvisning om, at mærkelige begivenheder stunder til, en udmærket optakt til den stemning, som vi ved andetsteds fra beherskede ripenserne omkring 1630, ja ikke blot ripenserne, men alle rigets indbyggere på den tid, en sindsstemning, der vel nok for en del havde sin rod i krigspsykosen. Og denne knugende følelse af noget kommende ondt, dette følsomme sind, der tog varsler af stormvejr og vandflod, af tegn i sol og måne, blev sikkert sat på endnu hårdere prøve nogle år senere. Tegnene kom Ditlev Hansen nærmere,

¹ der står Seste i hs., hvad der jo kunde være Sested, men vel nok skrivefejl for „heste“. — ² gået under. — ³ fremibedre, o: fremdeles. — ⁴ forskellige. — ⁵ o: nordligste.

men om den begivenhed tier han. Fra den nidkære biskop Jens Dinesen Jersin, der på grund af den megen folkesnak om begivenheden gjorde denne til udgangspunkt for sine prædikener søndagene derefter, har vi imidlertid en samtidig, kort beretning, som bedre end nogen genfortælling fremstiller begivenheden¹: Her vil jeg og nu noget tale om unaturlige skrifter for den hendelses skyld, som her udi Ribe der med er skeet paa 1. Advents Søndag, Aar 1630, thi det haver sig saaledes tildraget. I Diethlof hansøns Byfogdens Huus, er kommen en skrift paa en Rude i Vinduet med klare og vel fuldkomne bogstaver, som der ellers tilforn aldrig vaar seet, og lod den sig til syne, naar som vandet eller sveden, (som mand kalder det,) samledes paa ruden, ved 8. slet om morgenen: dog ikke det alleniste, men det er og forsøgt, at ruden i nogle got folkes nærværelse er aftørret og afvisket, og atter om at feje² stund haver bogstavene ladet sig tilsyne, altid nedvendte. Man haver og skuret glasset, saa at ingen lineament blev kiendt, i den mening, om saadant kunde være foraarsaget af nogen gammel malning eller eising i glasset: men det haver intet hiulpet, de samme Bogstaver ere lige fast i eens form kommen igien til syne. det tegn haver folk mere forundret sig over, og eftertenkt det, end noget andet.³

Jersin vil ikke „determinere og sige, af hvem den

¹ her citeret efter udgaven 1730 af Underviisning om Mirakler, Tegn og Aabenbaringer og deres Udlæggelse, p. 91ff. — ² føje.
³ Indskriften findes afbildet i *Carl S. Petersen: Illustreret dansk Litteraturhistorie* I. 428.

er skreven, enten af Guds befaling eller fandens bedrageri. Dog vil jeg snarere tro det, satans end Guds verk at være“. Det var sikkert også samtidens mening, først senere tider anslog det nok så fornuftigt til at være — et fabriksmærke.
